Biuletyn
Polonistyczny

19.09.2025
Data wydarzenia: 18.10.2025
Przybyszewski wraca. Po co nam dziś meteor sprzed stu lat?

Typ wydarzenia: Spotkanie
Miejscowość: Kraków
Organizatorzy: Uniwersytet Jagielloński

Przywróćmy Stanisławowi Przybyszewskiemu należne miejsce w polskiej kulturze!

Stanisław Przybyszewski w Niemczech nazywany był „genialnym Polakiem" i „demonem najnowszej literatury", a w Rosji i na Bałkanach uchodził za jednego z najważniejszych twórców europejskich. Był jednym z nielicznych Polaków, którzy zdobyli uznanie w literaturze europejskiej – wspominał o nim nawet Joseph Conrad, a w jego pogrzebie uczestniczył Thomas Mann. Niepublikowany przez kilkadziesiąt lat, pozostaje nieobecny w polskiej przestrzeni literackiej, poza skandalizującą i nie do końca prawdziwą legendą biograficzną.

Rezultatem kilkuletniego projektu, w którym uczestniczył **ogólnopolski zespół uczonych** pod kierunkiem prof. dr hab. Gabrieli Matuszek-Stec z UJ, jest 11-tomowa edycja krytyczna „Dzieł literackich” wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Edycja obejmuje **wszystkie utwory Przybyszewskiego powstałe w języku polskim**: poematy prozą, powieści, opowiadania, dramaty, inedita i drobne przekłady, a także kalendarium życia i twórczości, zbiorczą bibliografię itd. Każdy tom zawiera obszerny wstęp historycznoliteracki, ułatwiający lekturę, oraz interesujący dodatek krytyczny, w którym przedstawiono m.in. okoliczności pracy nad utworami, relacje z wydawcami, wyniki porównania polskich i niemieckich wariantów utworów itp. Edycja jest kierowana zarówno do znawców, jak i zwykłych fanów literatury.

Serdecznie zapraszamy na wydarzenia, które pozwolą bliżej poznać postać i twórczość Stanisława Przybyszewskiego, artysty wyjątkowego a niedocenionego w kulturze polskiej:

• 18.10.2025 r., godz. 11.00
– Przybyszewski wraca: spacer po Krakowie śladami Smutnego szatana, prowadzenie: Zofia Jurczak, autorka bloga krajoznawczego „Podróże po kulturze";

• **22.10.2025, godz. 16.00** – panel „Przybyszewski wraca. Po co nam dziś meteor sprzed stu lat?", Aula Collegium Novum, ul. Gołębia 24, Kraków, uczestnicy: prof. Gabriela Matuszek-Stec, prof. Ryszard Nycz, moderacja: Marcin Wilk, czytanie performatywne fragmentów utworów: Radosław Krzyżowski.

Wstęp na wydarzenia jest bezpłatny, obowiązują zapisy.

OPISY WYDARZEŃ:

1. Przybyszewski wraca: spacer po Krakowie śladami Smutnego szatana

Data: 18.10.2025 r., godz. 11.00
Prowadzenie: Zofia Jurczak

Przybyszewski wraca do Krakowa – miasta, które przed laty rozpalił do czerwoności. Podczas spaceru odwiedzimy miejsca, w których Stach szokował, inspirował i budził zgorszenie. Opowiemy o legendach, skandalach i nocnych biesiadach, o których plotkowało pół miasta. To okazja, by odkryć Kraków oczami „genialnego Polaka" i zobaczyć, gdzie rodził się jego mit. Spacer pozwoli poczuć atmosferę miasta, które na chwilę stało się stolicą artystycznej wolności i prowokacji.

Zofia Jurczak – kulturoznawczyni, autorka strony podrozepokulturze.pl oraz książek krajoznawczych (także o Krakowie). Jej spacery, między innymi krakowskimi śladami Teodora Talowskiego czy Wisławy Szymborskiej, cieszą się dużą popularnością.

Zapisy na spacer: od 1.10.2025, link będzie udostępniony na stronie wuj.pl.

2. Panel „Przybyszewski wraca. Po co nam dziś meteor sprzed stu lat?"

Uczestnicy: prof. Gabriela Matuszek-Stec, prof. Ryszard Nycz
Moderacja: Marcin Wilk
Czytanie performatywne fragmentów utworów: Radosław Krzyżowski
Miejsce: Aula Collegium Novum, ul. Gołębia 24, Kraków
Data: 22 października 2025, godz. 16.00

Wydarzenie towarzyszące Festiwalu Conrada

Postać i twórczość Stanisława Przybyszewskiego świetnie wpisuje się w kontekst tegorocznego Festiwalu Conrada postać, bowiem pisarz był świadkiem i uczestnikiem końca jednego porządku kulturowego oraz narodzin nowego. Twórczość przywódcy polskiego modernizmu można odczytać jako odpowiedź na kryzys wartości przełomu XIX i XX wieku – moment, gdy dotychczasowe sposoby rozumienia świata przestały wystarczać.

Podczas spotkania podjęte zostaną **najważniejsze tematy związane z twórczością „Mesjasza nowej literatury"** (określenie Niemców), takie jak: prezentacja/falsyfikacja mitów związanych z życiem pisarza, przedstawienie jego

funkcjonowania w literaturze polskiej i niemieckiej, koncepcja sztuki „nagiej duszy" i androgynicznej miłości, kwestie etyczne i religijne, bliskość geniuszu i szaleństwa, psychopatologiczni bohaterowie, prekursorstwo poglądów Freuda i Junga oraz kierunków w literaturze i sztuce XX w. i wiele innych.

Fragmenty dzieł Przybyszewskiego ożyją dzięki interpretacji **Radosława Krzyżowskiego**, wybitnego aktora z Krakowa.

Zapisy na panel: https://forms.cloud.microsoft/e/ek657WiZef

Organizatorzy: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

Osoba do kontaktu:

Monika Tatka, Wydawnictwo

Uniwersytetu Jagiellońskiego i Bo.wiem
ul. Michałowskiego 9/2
31-126 Kraków
tel. 882 799 082, 12 663 23 86

www.wuj.pl, www.bowiem.wuj.pl

Edycja krytyczna dzieł Stanisława Przybyszewskiego

Ogólnopolski zespół uczonych pod kierunkiem **prof. dr hab. Gabrieli Matuszek-Stec** z Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego przygotował 11-tomową krytyczną edycję „Dzieł literackich" Stanisława Przybyszewskiego w ramach ministerialnego Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki.

To edycja długo wyczekiwana. Dzieła zebrane przywódcy polskiego modernizmu nigdy nie ukazały się w języku polskim (w latach 20. XX wieku takie przedsięwzięcie realizował Instytut Wydawniczy „Lektor", ale śmierć pisarza je przerwała), podczas gdy Niemcy udostępnili w ośmiotomowej edycji niemieckie utwory „genialnego Polaka" w latach 90. XX wieku, a w Rosji jeszcze za życia pisarza.

Edycja, której ostatnie tomy ukazały się we wrześniu b.r. w Wydawnictwie Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, objęła wszystkie utwory literackie Przybyszewskiego powstałe w języku polskim.

Stanisław Przybyszewski urodził się w 1868 r. w Łojewie na Kujawach (w nieodległym Szymborzu osiem lat wcześniej przyszedł na świat Jan Kasprowicz), jako syn wiejskiego nauczyciela. Będąc poddanym pruskim chodził do niemieckiego gimnazjum, a po maturze wyjechał na studia do Berlina. Twórczość literacką rozpoczął w 1892 r. w języku niemieckim (nie licząc młodzieńczych utworów pisanych po polsku), jego poematy prozą, eseje i powieści uznane zostały za przełamujące zastane wzorce, a **młody pisarz okrzyknięty „genialnym Polakiem" i „królem bohemy berlińskiej"**. Okres niemieckojęzycznej twórczości trwał siedem lat, do 1898 r., kiedy na zaproszenie młodych literatów **przyjechał do kraju, by objąć redakcję krakowskiego „Życia**". Czas krakowsko-lwowsko-warszawski był burzliwy i przyczynił się do utrwalenia negatywnego obrazu pisarza jako **demonicznego i skandalizującego artysty,** na co miał wpływ romans z żoną Jana Kasprowicza i zastrzelenie Dagny, norweskiej

żony Przybyszewskiego w Tyflisie przez Władysława Emeryka. W 1906 osiedlił się w Monachium wraz z poślubioną Jadwigą Kasprowiczową, w **1919 r. powrócił do Polski i podejmował szereg działań o charakterze patriotycznym**. W latach 1920-24 działał na rzecz Wolnego Miasta Gdańska, w 1924 r. przeprowadził się z Sopotu do Pałacu pod Blachą przy Zamku Królewskim i objął posadę w kancelarii Prezydenta RP. Za zasługi na rzecz kultury polskiej został **odznaczony w 1924 r. Krzyżem Oficerskim orderu „Polonia Restituta", dwa lata później otrzymał Krzyż Komandorski.** Zmarł na swojej ukochanej ziemi rodzinnej podczas pobytu na Kujawach w 1927 r. na anewryzm serca, przygotowując się do wygłoszenia odczytu o Janie Kasprowiczu. Miał pogrzeb z honorami wojskowymi, z udziałem wielu dostojnych gości **(np. Thomasa Manna),** nie wolny jednak od tragikomicznych (demonicznych) zdarzeń, jak na cygana i kpiarza przystało.

Autor najważniejszego w polskim modernizmie **manifestu literackiego *Confiteor*** to postać budząca kontrowersje i pełna wewnętrznych ambiwalencji: kochał wielką miłością swoją rodzinną ziemię i swój kraj a zarazem czuł się wolnym Europejczykiem; uchodził za satanistę a niemal w każdym jego utworze obecna jest katolicka religia i ukryty Bóg oraz rozpacz z powodu utraconego raju; posądzano go o niemoralność, a w jego utwory wpisane jest etyczne przesłanie; postrzegano go jako uwodziciela, a on tęsknił za androgyniczną, duchową miłością; widziano w nim zbuntowanego cygana, obojętnego na problemy społeczne, a podjął więcej patriotycznych działań niż wielu mu współczesnych; w jego bohaterach szukano odwzorowania prawdziwych ludzi, a jemu chodziło o ekspresję „nagiej duszy" (treści nieświadomych). Cenił go Juliusz Kaden-Bandrowski, Stanisław Brzozowski, Xawery Dunikowski, Maria Dąbrowska, Karol Irzykowski, Maria Kuncewiczowa, Witold Gombrowicz, mimo tego w Polsce nazywano go miernym pisarzem. Był jednym z nielicznych polskich artystów, którzy wpisali się w przestrzeń literatury europejskiej. W ocenie zagranicznych znawców uchodzi za jednego z bardziej interesujących twórców europejskiego fin de siècle'u.

„**Genialny Polak"**
był autorem powieści, poematów prozą, dramatów, wspomnień, tekstów eseistycznych i publicystycznych, broszur patriotycznych i wojennych, manifestów literackich, redaktorem kilku czasopism, pomysłodawcą i realizatorem wielu kulturalnych przedsięwzięć. Edvardowi Munchowi, swojemu przyjacielowi, poświęcił esej *Psychischer Naturalismus* (Psychiczny naturalizm,1894), który był jednym z najważniejszych tekstów, jakie powstały o nieznanym jeszcze malarzu. Zapowiedział kilka prądów w sztuce, był prekursorem koncepcji Z. Freuda i C. G. Junga, ekspresjonizmu, strumienia świadomości, nowoczesnej zdekonstruowanej formy powieści. Jego twórczość choć może nie wybitna, była oryginalna i interesująca, uwrażliwiająca na mroczną stronę świata, wyrażająca egzystencjalne i ontologiczne cierpienie człowieka. Jego utwory odsłaniają indywidualne i zbiorowe traumy i lęki, oddają rozpacz, alienację, szaleństwo, chorobę, ale także pragnienie miłości, tęsknotę za źródłem i harmonią.

W Wydawnictwie Uniwersytetu Jagiellońskiego ukazała się 11-tomowa edycja krytyczna *Dzieł literackich* S. Przybyszewskiego, pod naukową redakcją prof.

Gabrieli Matuszek-Stec (UJ), przygotowana przez ogólnopolski zespół uczonych w ramach ministerialnego grantu numer 11H 17 0133 85.

Edycja krytyczna dzieł Stanisława Przybyszewskiego obejmuje:

Proza poetycka. Pentalogia. Tom 1

Opracowanie tomu: Gabriela Matuszek-Stec

https://wuj.pl/ksiazka/proza-poetycka-pentalogia-1

Dzieci szatana, Il regno doloroso. Tom 2

Opracowanie tomu: Gabriela Matuszek-Stec (Dzieci szatana), Katarzyna Badowska (Il regno doloroso)

https://wuj.pl/ksiazka/dzieci-szatana-il-regno-doloroso

Homo sapiens. Trylogia. Tom 3

Opracowanie tomu: Ewa Skorupa

https://wuj.pl/ksiazka/homo-sapiens

Synowie ziemi. Tom 4

Opracowanie tomu: Grzegorz P. Bąbiak i Dariusz Dziurzyński wstęp Lidia Kamińska

W druku

Mocny człowiek. Trylogia. Tom 5

Opracowanie tomu: Gabriela Matuszek-Stec, wstęp Lidia Kamińska

W druku

Dzieci nędzy. Adam Drzazga. Tom 6

Opracowanie tomu: Katarzyna Badowska

https://wuj.pl/ksiazka/dzieci-nedzy-adam-drzazga

Krzyk i utwory wojenne. Tom 7

Opracowanie tomu: Dariusz Dziurzyński

https://wuj.pl/ksiazka/krzyk-i-utwory-wojenne

Dla szczęścia. Złote runo. Goście. Matka. Śnieg. Tom 8

Opracowanie tomu: Hanna Ratuszna

https://wuj.pl/ksiazka/dla-szczescia-zlote-runo

Odwieczna baśń. Śluby. Gody życia. Tom 9

Opracowanie tomu: Marek Kurkiewicz

https://wuj.pl/ksiazka/odwieczna-basn-sluby-gody-zycia

Topiel, Miasto, Mściciel. Tom 10

Opracowanie tomu: Hanna Ratuszna

https://wuj.pl/ksiazka/topiel-miasto-msciciel

Inedita i varia. Tom 11

Opracowanie tomu: Grzegorz P. Bąbiak

W druku

Słowa kluczowe: Przybyszewski Stanisław, Młoda Polska, edycja pism